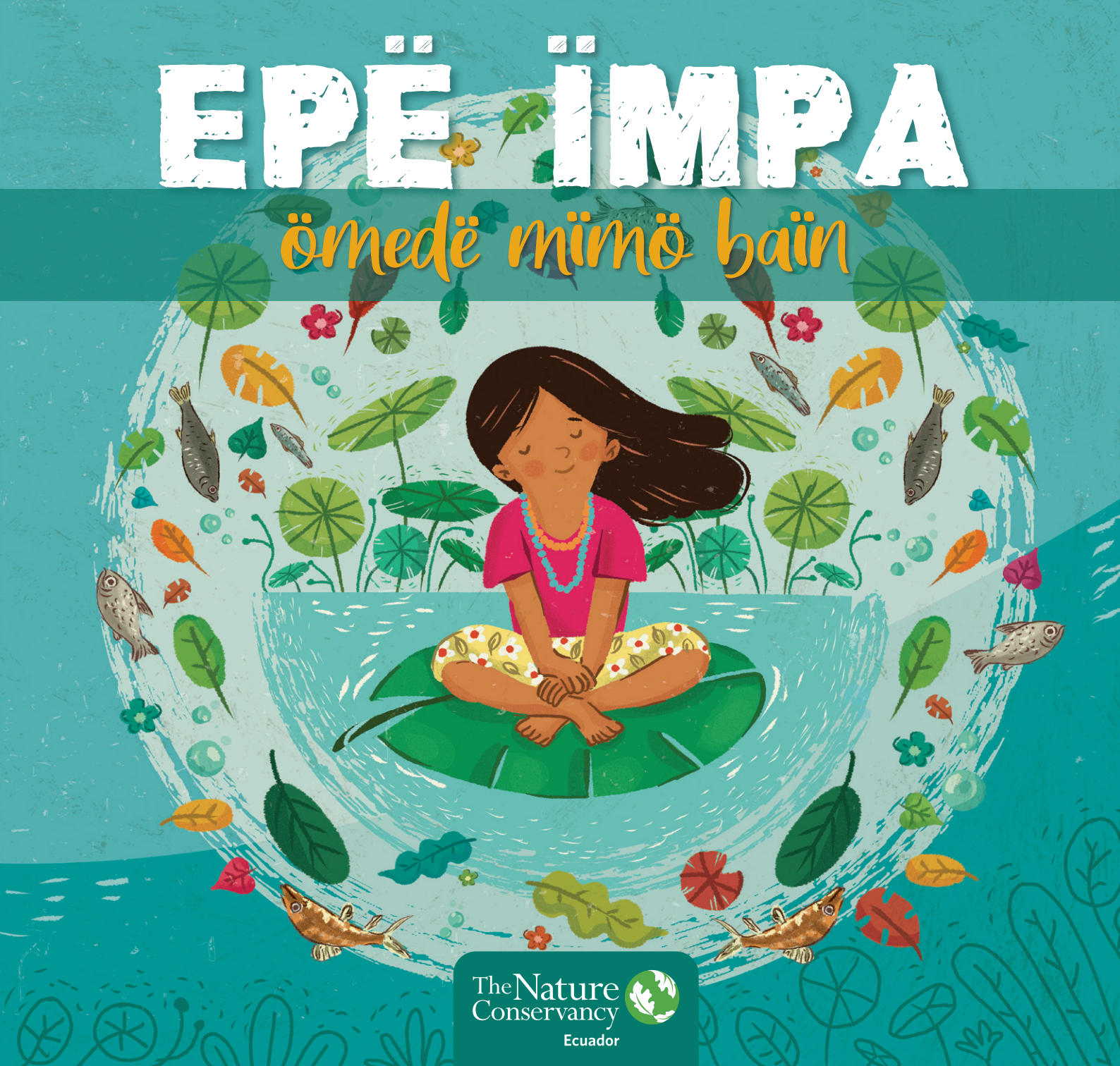
EPË ÏMPA

ömedë mämö baïn

The Nature Conservancy
Ecuador

EPË ÏMPA, ÖMEDË MÏMÖ BAÏN
© TNC 2024

The Nature Conservancy
Av. De los Shyris y Suecia
Quito, Ecuador
ph. +5932 244-4983
Correo electrónico: ecuador@tnc.org

Gabriela Celi, coordinadora de la Estrategia Amazónica ecuatoriana
Carolina Carrillo, especialista en Conservación de Agua Dulce
Teresa Veloz, especialista en Conservación
Carolina Bustamante, especialista en Comunicación

Producción editorial y diseño:
Manthra Comunicación · www.manthra.ec
Creación literaria:
Leonor Bravo Velásquez
Edición general:
Jerónimo Villarreal
Ilustración:
Claudia Hernández
Traducción Wao terero:
Gladys Alvarado Nenquimo
Revisión lingüística Wao terero:
Norma Ene Nenquimo

Junio de 2024

Prohibida su venta
Ningún recurso de este libro puede ser utilizado con fines comerciales.
Toda reproducción total o parcial de este documento está sujeta a autorización.

Godönte ënämaïn ïngïi
Ëemënke yëwemöni akïi mëe öngö wïi waa beye kekïi, tömäa badoïnkoo öngö keekïmo änte baïn tano apenekimï.

EPË ÏMPA

ömedë mïmö baïn

Leonor Bravo Velásquez

RESERVA FLUVIAL COMUNITARIA NUSHINO CURARAY VILLANO

NAWE

PASTAZA KIKIN KICHWA RUNAKUNA PAKKIRU NACIONALIDAD KICHWA DE PASTAZA

The Nature Conservancy Ecuador

ANDES AMAZON FUND

Ömedë kënkadë näni mönö mëmëïdi näni nëente këwëngaï ñöwöne itëdë gëña betente ïmpa, këwëngatapa adokänke bakeka Mai ëmöngä, wïñëngä ñäa woke pönëgantapa epë tönö bemante, nänö önönga goo ömëdë gobaïn mönö kïwïngïmämö nëmönpa.

Ïin baanë, Mai nängï gëñënte ömëmöngantapa. Woyowotë nängï köone apöntapa, wënë nänö ëñënamaïn ïnï, epë tömëngä ïngänte tede baïn, nängï apënete wete baïn epë tedë gëñënte bakäntapa.

Wïmöngäntapa epë änte godämë godämë kedodïnke awëïdi tönö önköïdi ënteïdïnke adobaïn entë itapa ömepokoo, nänö epënë ëwënäni öñökoo, mänïnkoo epë nänote ate aweïdi, öingaïdi ïnänite wenönpa, mänïñëde ate doobe önönpoka we kete epë ïngänte kete baïn bapa mänïñëde ate aweïdi. Öingaïdi beye wëgïmämo pömpa, adoke woyowotë nänö ëñënïmämo dee batapa töméñömö tömäa apokënë batapa, epë nëe gögënte batapa adoke önömpo wee ketebaïn tömë taadö taa yebente baïn batapa, öñïpoï këe betapa epë ïngä tömäa, epë pee wëneka, ämotamini änämaïn, köwë nänö kedibaïn aweïdi tönö, öingaïdi tönö tömäa dee bapa, wëenë wentamö ïnï öñïpoï wiñadë bapa to ämïnte këwëngïmämo dee baa ate tömäa këwëninäni näñe wëe godanïnpa.

Ñäön badämaïn ïñedë, dobe gantidänïtapa ñëñë Florencia. Doobe nänömokä gëñënte apenëkä beye tömënä doobe pöne pöne këdäntapa, wëngäna tönö wäana Rosita tömengä Mai badä wodönodäntapa göngä këngï ënönkete ante. Möñöñönani göngä okoi äa ñäni ömëmonitapa.

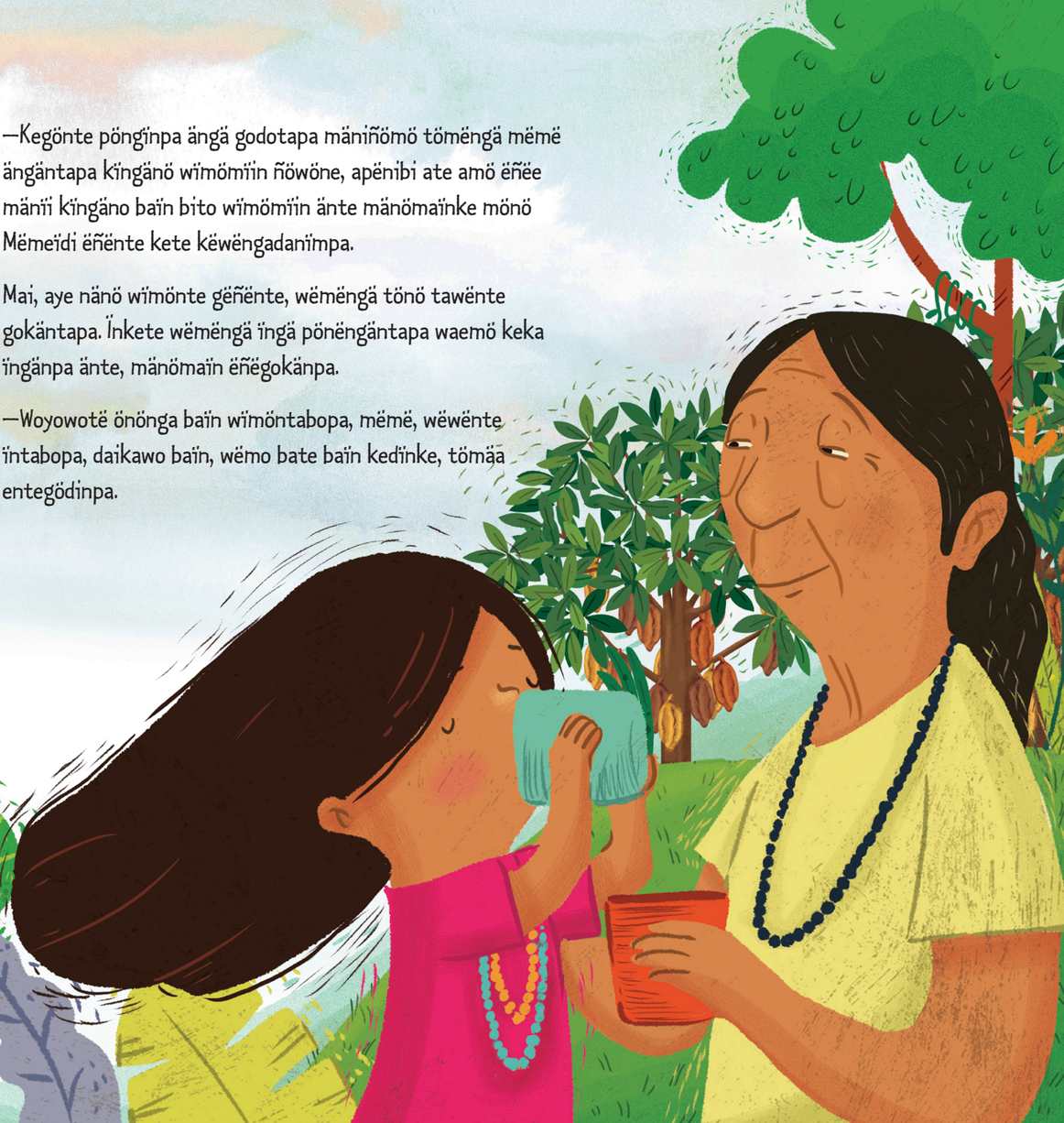
Okodo bogimämö bamöñönte tömäa aweïdi tömënani öñabo köñe bapënte wokënte ate tömäa woyowotë gëmänänipa.

Mai nängï gëñënte ömëmöngäntapa. Tömengä mëmë Manuel ëntepönga tömënkadëdë öñabopë tömengä bakeka wadete bekämpa.

—Kegönte pöngïnpa ängä godotapa mäniñömö tömëngä mëmë ängäntapa kïngänö wïmömïin ñöwöne, apënibi ate amö ëñëe mänïï kïngäno baïn bito wïmömïin änte mänömaïnke mönö Mëmeïdi ëñënte kete këwëngadanïmpa.

Mai, aye nänö wïmönte gëñënte, wëmëngä tönö tawënte gokäntapa. Ïnkete wëmëngä ïngä pönëngäntapa waemö keka ïngänpa änte, mänömaïn ëñëgokänpa.

—Woyowotë önönga baïn wïmöntabopa, mëmë, wëwënte ïntabopa, daikawo baïn, wëmo bate baïn kedïnke, tömäa entegödinpa.

Wabänö öngïpoï yoomöngënïï, egänkamë giite baïn... mänï tömäa epë dee ba ate, tömämö bededëntë bämö adobaïn aweïdi too ämïnte baïn wëmöni. Nängï gëñënte batabopa, mëmë. ¿Bito mänömaïn bakekepa änte pönïmi? Mönïto ömë doobe wëe gotapa aye adobaïn tömämö näñe wënkëmönpa tömeñömö.

—Wïmöngi yekene nängï ïmpa, önö tëdetïnpa bito möwö wïmöni, wïñëmi. ¿Ñöwö ïñïmi? Mänïi bëye pëe wënëte bito okamö tëdë ïñïngï epë änte, mänömaïn kete eyamönka ëñëngï ömëde tedëpämö. Ëbänö kete waëmö kekïi änte önö ängä wïmömïnpa. Epë gekenë ömë wepëmë ïmpa, mönö wepë impa. Ëpë wïiwä daikawo bakäa baïn, tömämö daikawo bakïmpa, mänï beye ëdëmö akïmpa. Dëe äa ate ëbäno kete këwëmaïn, oboyemämö adobaïn dëe ängï këngïnkoo.

Mai kegönkë gokäntapa gëña tömëngä wëmë tönö aye eyamönka ëñëngäntapa.

Godatapa önöngä eïmö aye yekapë gote adatapa otokoo öntato wokönäni.

—Tömënäni wote kedäni giibe epë ïin yaabe takïmpa änte aye mänömaïn kete ñëne önö, ömpadë badönänipa, tika mänömönäni ate epë tapa— änte wëmënga ängäntapa.

—Ñëñë apenëdä ëñëntabopa gïïdïmö otomönköo yekene wïñënäni koyo badanï ate, önöntawë petawëngï ïmpa, nängï wïiwä bädämaïn— Mai ängä.

Gäo godïnke gote adatapa ëdënënäni geye tenönkönäni. Iyomö gote ada ate bämö geyekoo okönäni, pänkäa yekenë gïdïmönkoo ïnke.

— Ïl'in wayömö mao godönte ëngï änte, babo tokode ënkëte änte! – änänïtapa ëdënënäni.

—Öingä tönö geye yekënë pönënte bagïï ëngï ïmpa —mëmë ängäntapa— wïnkete, ömedëngä tönö epë ëngïï bakïna.

Ëdënënäni ängä ëñënte waa adänïtapa mëmë ïngä aye pänkäa geye okeemë önöngä daa gödönänitapa.

—Doobe ädodo tömënäni önkönë ïnänipa – änte änänïtapa.

Doobe itedë ba ate. Mai tönö tömëngä wëmë goobë ömedë godatapa.

—Mëmë, iönöngä köwä ae!, iñënëngäde obe taoopa! -änte bakeka aa penkäntapa, wänämö obe akäntapa.

—Wänämö obe ate gopa, mänï obe gekenë nëe aa ïmpa önö tönö gäwäpe ïnte.

—Mëmë, ¿kïnänte ömëpämö beye nängï waëmö ïn?

—Tömënä yekënë önögaïdi geyekoo badä ïnä, nëe äadä. Mänömaïn kete waëmö önö aye watapë kïwïngï änte. Tömënä nänö öngöñömö yekene bämö geyekoo kepa.

—Ëdëmö kete nëengï, wïnkëte wïïwä babaïmpa.

—Obe yekënë owëmpoidëngä adobaïn wodöngä odate wekï. Obe öñöñömö yekënë epe godämë godämë ke ïmpa mänï beye apokënë tebëngï ïmpa nänö öñöñömö. Ëdëmö wadëte keki, tömë ebämë ëñëe ïmpa.

Mai tönö tömëngä wëmëngä gödömënke ömedë gökönä. Gäaäapë yewedeka gömö ayonä pakënköo tate atapa tömënä ïnate epë ñäno, ñäno kedote bate göngëmtapa nänö dee änïñömö ïnke.

—Wayedë woyowotë adobaïn wïmöntabopa tömë tönö, wadö ïno —änte tokäntapa—. Adoke pake gäwäpë epë ïnte möngë ënte gotapa tömë önöneka.

—Wëna, bito näwängä wïmömïïn ämpa —pikëngä ängäntapa, kaa tote—. Dodänï änänipa tömënäni ëñadänïmpa epë aye adobaïn nënke tëdë köñë ëñäte nënäni tömä ömë.

Wëmëngä ängäntapa tëñätaa gokï änte. Taadö goyonä, gatänköo too too watoga go adatapa nänikabo mëñëka gömpote pokënte we. Yee änkotapa ömë adämaïn. Mïntakoo öne änämaïn kewote önkamöne gokoo. Aye gäo goyonä, odë wänämo nänö wënkoo ïmïñe önöngä ïnke, tebëntë nömöwënto koodë dee gitapa.

—Bämö bee tëmönïmpa, ïï ömë yekënë geñä kepa —mëmë ängänpa. Tëñätaa goyönänï, daëmë ebämë ñäön ñäön keete eibe öngönï.

—Gömö ae, daëmë waa pomipa änte ämpa. Tömëmö tëñätaa yekënë gämpo kedämaïn ïngï, tömë mönö ïmö waëmö gämpoka bäkïmö ïmömpa aye wakoo kekïï änte apenepa ömedë gämënö —mëmë ängämpa—: Boto ïñömö tëe köntabopa, ëmete ïn ekämë öngönapa. Mänïna tönö tedete bito wïmönïmämo.

Mai gokäntapa weete weete ömedë nänö wëmëngä änï änte pönënte. Ñäön ïñömö goyöngä, ñëne gëmënëwëmo kawa adodänke pikänä aa öngönäntapa tomemo kawa tate baïn.

—Ñëñë, epë beye apenëmï ëñëmoe, woyowotë dee ba ate wïmöntabopa —Mai ängäntapa.

Pikënä wäntepiyë waa ämönïnke aye nängï tedëdäntapa:

—Adobaïn ömë wete wïïmö ïmpa, bito baïn. Mïnïto epë ïnte doobe wïï pönïmïnipa, tömë tönö tededämaïn, doobe wïï pönïmïni ebänö këwënö epë aye tömë tönö. Ömekapämö tönö mïnïto yekënë bee tëntë baïn ïmïnipa epë tönö aye dee änte baïn doo wïïwä bakï ïï öngönpa önoïdi yekënë mïïnani këwënänipa mänömaïn mönö ïmö adänipa. Epë godöngä mönö kïwïngïmämo änte. Önoïdi ïnäni wïïwä këdämaïn ïngï ïmpa, wïïn wëntamö badïngï. Tëñata kaa wëkä wïïwä badönte yekënë, tode pikïï ñïmpo keekä. Önö doobe wëntämö bate yekënë wïï waëmö ïï mönö bïïkï wïïwä ëmö bapa.

Önoïdi yekënë ëbämë ëñënäni ïnänipa adobaïn tedëdäni ïnäni, wïïn äamö ate kaa wete ïnänipa. Wadepo ïñëdë, epë wadete nëente këwënänitapa, ñöwö epë yekënë doobe ëön këntë baïn batïmpa. Epë edëmö aakï ïmpa wïï too ämïnte badöngïmpa änte.

Bito epë ïnte wadibi. Gote apënebi ëñëngïnäni. Ëdënënäni ïnäni ödömömi ëñënte bakïnäni. Mïnïto awïnka tönö mïmö änäni okëemë önöngä gokï, mänömaïn kete edëmö aakïmöni. Wadäni tönö be tëntë apenee mänïï waëmö öngïpoga kete watapë kïwïngï beye.

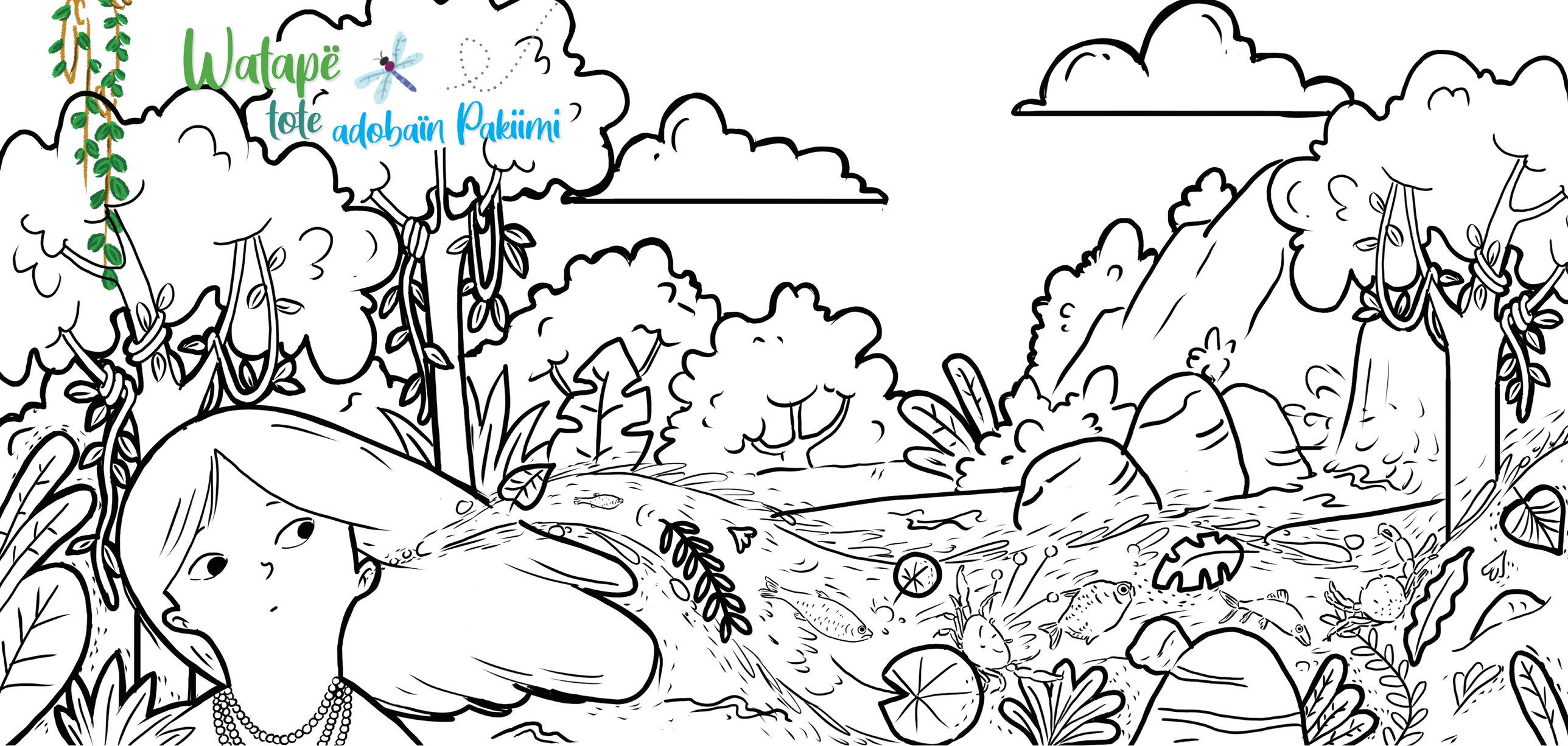

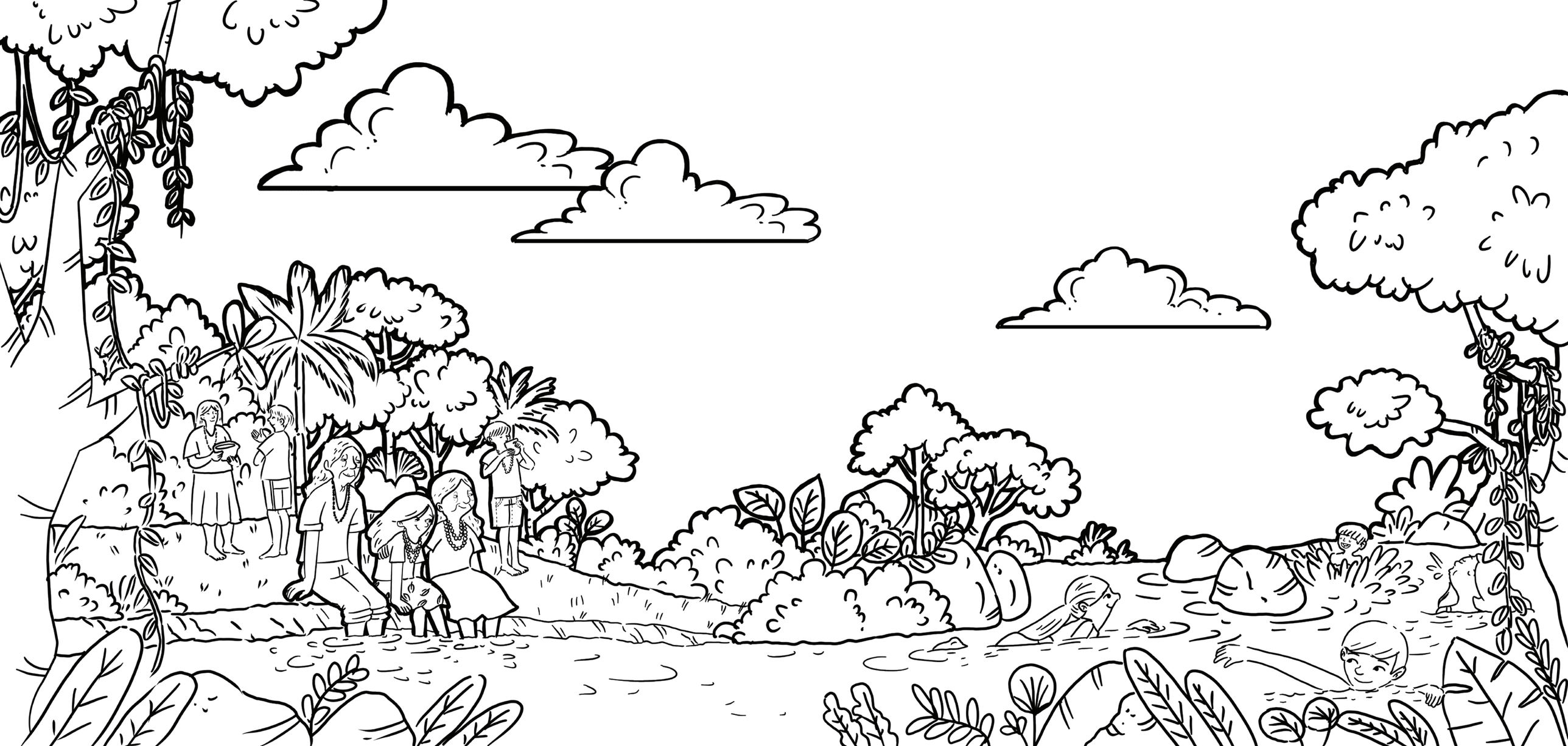
Pikënä idewaa gobopa änte dadi gidaïn gëmënëwëmo kawa. Mai nängï wadëkäntapa nänö edëmö odömöni epë beye. Adobaïn änäntapa ömë mïmö baïn ïmpa änte, tömëngä önöwoka ëñëngätapa mïï këwëmpa änte, wïï önönke biki beye, adobaïn tömäa näni ömedë këwënäni beye.

Mai wëmëngä weka okëe ëmënte pöngäntapa, nänö dikaboga köntate mönkoñömo. Ñäni ömëmönte okonte tokäntapa, nänö pikënä apenidï änte tedekäntapa aye nänö mänömaïn kee änte äni.

Tömëngä nänö gidïnäni këwëñömo okë ëmënte pöngäntapa, pönënte nänö ëñenï wëmëngä tönö kete, tömäa öingaïdi nänö taado aadï aye nänö pikënä ïnä beetïnï, aye bee tentë edënënäni tönö tedekäntapa ebänö kete epë waëmö nëengï änte. Aye edënënäni tönö gote pikënäni ïnäni tedekantapa.

Mai nänö kegaïn änte tëntapa aye tömänani ëñenkönani önöwoka, öngiñënäni tönö onkiyenäni, edënënäni tönö pikënäni, wïñënäni tönö okiyemönäni ao änänitapa adodo epë beye ëñënkete änte, adobaïn önoïdi tönö tëñätakoo ïnäni tedekïmöni, aye pönëngïmöni, tömäa yedë, nängï waëmö ïmpa änte.

Watapë
tolé adobaïn Pakiimi

RESERVA FLUVIAL COMUNITARIA

NUSHINO CURARAY VILLANO

Tömë badonii ïin Reserva Fluvial Comunitaria - Nushino - Curaray - Villano, kekï änäni Nacionalidad Waorani del Ecuador adobaïn Kichwa de Pastaza, tömäa awënënäni tönö aye adobaïn pikënäni okiyënäni tönö öngïñënäni tömënäni nägii kaa weete ïnänipa nëe wïiwä ëmönaiya wote kekoo beye, epë tönö öngïpo beye, ömedë aweïdïi dee badänï adobaïn ñëene bapa nänï keweñomo.

Ëe kegokïnkoo epeïdi ïnäni wee gömpote waëmö woo kegöngi epë adobaïn epënë këwënäni beye, maänömain kete ate waëmö këwënäni këwëngïmöni, ee goköngïi waëmö epë adobaïn waëmö gëmängïmämo beye, pönënte mönö mëmëidi baïn, nänï kegaïno, adobaïn näni ëñëgaïnko.

The Nature Conservancy (TNC) tömënäni teke nänö paa kemiñëni ñawokë, mïnkayönta yëwëmönäni adobaïn aye apënë godänitpa adoke adoke näni këwëñömo, mänömaïn kete kekïnö ïmpa änte ao ämïnï tedetë, apënete, edönke ëñënte kekïnö ante (Consulta Previa, Libre e Informada - CPLI).

WADEMONIPA

Mänïi ïmpa näni waa waa yewëmïninkoo badoïn apënete ödömönte ëñënkemïnïmpa änte tömënäni Nacionalidad Waorani del Ecuador tönö adobaïn Nacionalidad Kichwa de Pastaza.

ÖDÖMÖNÄNI ËÑENTE AA PÖNÏNÄNI:

NAWE

Sara Enqueri • Kathia Alvarado • Mery Nenquihui • Huanguinca Tocari
Aurelia Ahua • Mencany Nenquihui • Rosalina Yeti • Mariana Ima • Janeth Ima
Tiyane Ima Omere • Gonzalo Nenquimo • Norma Ene Nenquimo • José Nenquimo
Byron Tañi • Tani Quento Dabeta

PAKKIRU

Edgar Mayancha • Wilfrido Santi • Rosa Ureña • Gerson Andi • Eusebio Illanés
Ricardo Alvarado • Jorge Dahua Sevilla • Silverio Dahua • Elsa Machoa Ureña

RESERVA FLUVIAL COMUNITARIA
NUSHINO CURARAY VILLANO

NACIONALIDAD WAORANI DEL ECUADOR
NAWE

PASTAZA KIKIN KICHWA RUNAKUNA
PAKKIRU
NACIONALIDAD KICHWA DE PASTAZA

The Nature Conservancy
Ecuador

ANDES AMAZON FUND

